

Το διαχρονικό μήνυμα της παλιγγενεσίας (Λαυρέντιος Γ. Δελλασούδας, Ομότιμος Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής ΕΚΠΑ)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ομιλία κατά το εορτασμό τής Εθνικής Επετείου τής 25ης Μαρτίου 1821

στον Φιλολογικό Σύλλογο Παρνασσός (24.3.18)

Κύριε πρόεδρε θέλω να σας ευχαριστήσω τόσο εσάς όσο και το Δ.Σ. τού Συλλόγου για την πρόσκληση, διότι η ανάθεση της εκφώνησης του πανηγυρικού λόγου του σημερινού εορτασμού από το επίσημο βήμα του ιστορικού αυτού Συλλόγου, αποτελεί εξαιρετική τιμή για τον ομιλούντα.

Και τώρα επιτρέψατέ μου και σεις κ. Πρόεδρε, αφενός μεν, να ευχαριστήσω –όχι δευτερευόντως αλλά κυρίως και αυτοτελώς– όλους τους προσελθόντες στην πνευματική αυτή εορτή και, αφετέρου, να δηλώσω ότι η παρουσία όλων ανεξαιρέτως αποτελεί ομοίως εξαιρετική τιμή προς το πρόσωπο τού ομιλούντος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερον της σωτηρίας ημών το Κεφάλαιον, και του απ' αιώνος Μυστηρίου η φανέρωσις· ο Υιός του Θεού, Υιός της Παρθένου γίνεται, και Γαβριήλ την χάριν ευαγγελίζεται. Διο και ημείς συν αυτώ τη Θεοτόκω βοήσωμεν· Χαίρε Κεχαριτωμένη, ο Κύριος μετά σου.

Πανοσιολογιώτατε εκπρόσωπε τού Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος

Πανοσιολογιώτατε τ. διεθυντά της Θρησκευτικής Υπηρεσίας Στρατού, Αιδεσιμολογιώτατοι

Αξιότιμες κυρίες και αξιότιμοι κύριοι πάσης αρχής και εξουσίας και παντός θεσμού
Αξιότιμες και αξιότιμοι συνάδελφοι, φίλες και φίλοι.

Άρχισα την ομιλία μου διαβάζοντας το Απολυτίκιο της εορτής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, διότι –όπως γνωρίζουμε όλοι οι παρευρισκόμενοι εδώ απόψε και όχι μόνο- κατά τον αυριανό εορτασμό της εθνικής επετείου της 25ης Μαρτίου 1821, εορτάζουμε και τον Ευαγγελισμό τής Θεοτόκου. Δηλαδή έχομε θρησκευτικό και εθνικό συνεορτασμό, ο οποίος καθιερώθηκε ως εξής:

Στην ήδη από τον 6ο αι. καθιερωμένη ημέρα εορτασμού τής θεομητορικής εορτής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, προστίθεται -13 αιώνες αργότερα- και ο εορτασμός του υπέρ ανεξαρτησίας αγώνα τού Ελληνικού Έθνους, έχοντας προφανώς ως κριτήριο την συγγένεια των αξιακών μηνυμάτων και συμβολισμών των δύο εορτών.

Συγκεκριμένα, η εγκύκλιος κοινοποίησης τού σχετικού διατάγματος και των οδηγιών συνεορτασμού δημοσιεύθηκε στις 19 Μαρτίου 1838 στην εφημερίδα ΦΗΜΗ, εν όψει τού πρώτου συνεορτασμού, ο οποίος πραγματοποιήθηκε την 25η Μαρτίου τού ιδίου έτους στον τότε καθεδρικό Ι.Ν. τής Αγίας Ειρήνης στην Αιόλου.

Με βάση, λοιπόν τα αξιακά μηνύματα και τους συμβολισμούς, που ως ηλεκτρικά φορτία –αυτοτελώς ή συνδυαστικά– διατρέχουν τους δύο αυτούς πυλώνες, τον θρησκευτικό και τον εθνικό, θα επιχειρήσουμε τη σύζευξη των φορτίων τους, από την οποία και θα προκύψει ερμηνευτικά το διαχρονικό μήνυμα της παλιγγενεσίας. Όμως η σύζευξη αυτή για να μπορεί να γίνει αποδεκτή οφείλει να εκφράζει όχι

μόνο το μήνυμα το οποίο, όπως πιστεύουμε, θα πρέπει να εκπέμπει ο σωροεορτασμός, αλλά και να εμψυξεί την ανάγκη διαρκούς και έμπρακτης ισχύος

ΟΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΟΡΤΩΝ

Πρώτον, λοιπόν εορτάζουμε τον

ευαγγελισμό της Παρθένου Μαρίας, της κατά την θεία οικονομία Παναγίας Θεοτόκου. Δηλαδή εορτάζουμε το μήνυμα της έναρξης της προς σωτηρία τού ανθρώπου πορείας, η οποία τον απελευθερώνει από τα δεσμά τής αμαρτίας. Πρόκειται για γεγονός, το οποίο επιτελέστηκε όταν ήλθε το πλήρωμα τού χρόνου. Η έργω πορεία προς σωτηρία αρχίζει με τον ευαγγελισμό, συνεχίζεται με το κήρυγμα του λόγου του Θεού από τον υιό του Θεού περί ισότητας και αγάπης και ολοκληρώνεται με την εν τέλει δια παντός σωτηρία τού ανθρώπου από την δουλεία τής αμαρτίας.

Ο καθηγητής ης Θεολογικής Σχολής Γ. Ν. Φίλιας μιλώντας για τη σημασία του εορτασμού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου παραθέτει μεταξύ άλλων τα εξής: ο Αναστάσιος Αντιοχείας αναφέρεται στην διά του Ευαγγελισμού «αναγέννηση των πάντων» και στην υπό του δημιουργού Θεού παροχή «τάξεως» στη διασαλευμένη από την αμαρτία δημιουργία. Ο δε Καβάσιλας τονίζει ότι το γεγονός του Ευαγγελισμού αποτελεί την επαναφορά της ενότητας «σε ένα σχήμα», δηλαδή στην προπρωτική κατάσταση. Πρόκειται, κατ' ουσίαν, περί μιας -παράλληλης με

την αρχική- δημιουργία, περί εορτής «συνδρόμου με τη δημιουργία».

Όμως πώς συντελείται η σωτηρία αυτή; Δεν επέρχεται αυτόματα αλλά μετά την κατάθεση υψηλού τιμήματος· με την σταυρική θυσία του ενός, του Θεανθρώπου, υπέρ όλων των ανθρώπων. Αυτή ακριβώς την σωτηρία, μπορεί να οικειοποιείται έκτοτε κάθε άνθρωπος, υπό τον απαραίτητο όρο ότι θα ακολουθεί ελεύθερα τον σύμφωνα με τη διδασκαλία τού Θεανθρώπου δύσκολο δρόμο προς το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση. Βέβαια, η αδυναμία τού ανθρώπου για αναμάρτητο βίο και, κατά συνέπεια η εκ νέου πτώση του, δεν τού διακόπτει οριστικώς και αμετακλήτως την προς αγιασμό πορεία, διότι έχει την δυνατότητα να μετανοήσει υπό τον όρο, βέβαια, ότι η μετάνοια αυτή δεν θα αποτελεί απλή μεταμέλεια, αλλά θα αποκαθιστά την διασαλευθείσα τάξη τόσο σε ατομικό όσο και σε υπερατομικό επίπεδο.

Δεύτερον, κατά την ίδια ημέρα εορτάζουμε ένα νέο ευαγγελισμό. Το μήνυμα του 1821 για την επίσημη έναρξη της επαναστατικής πορείας του ανθρώπου προς απελευθέρωση από την δουλεία άλλου ανθρώπου επί τω τέλει της παλιγγενεσίας. Δηλαδή εορτάζουμε ή ακριβέστερα πανηγυρίζουμε, αφενός μεν, για κάτι το οποίο επετεύχθη με μακροχρόνιο αγώνα, περιελάμβανε την υπομονή και είχε ως τίμημα τη ζωή και το αίμα των θυσιασθέντων και αγωνισθέντων υποδοούλων ελλήνων, προκειμένου να ωφεληθούν όλοι ανεξαιρέτως οι έλληνες όχι μόνο συγχρονικά αλλά διαχρονικά και, αφετέρου, για κάτι που προοδευτικά οδήγησε στην αναγέννηση ή αν θέλετε στην εθνική ανασυγκρότηση με τα χαρακτηριστικά τού ελεύθερου κράτους και με ό,τι προσδιορίζει το ιστορικό παρελθόν και η γλώσσα των Ελλήνων. Με μία λέξη η ταυτότητά τους.

Πρόκειται για μια επανάσταση, η οποία προσδιορίζεται -ως προς την αιτία, το αποτέλεσμα και τους συντελεστικούς προάγοντες- από ένα πλήθος χαρακτηριστικών. Απαριθμώ -χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο αύξων αριθμός τους υποδηλώνει τακτική ηαξιολογική σειρά- ενδεικτικά παραδείγματα έχοντας ως πηγή τα βιβλία που χρησιμοποιούν σήμερα τα παιδιά μας στο σχολείο. [βιβλίο Στ' τάξης Δημοτικού].

1. «*Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους, το 1453, σήμανε την υποδούλωση του ελληνικού κόσμου σε ξένους κυρίαρχους για περισσότερους από τέσσερις αιώνες. Μέσα σε δύσκολες συνθήκες, το ελληνικό έθνος στηρίχθηκε κυρίως στην ορθόδοξη πίστη και την ελληνική γλώσσα. Διατήρησε, έτσι, την ιδιαιτερότητά του και διεκδίκησε την ελευθερία του με τη Μεγάλη Επανάσταση τού 1821.*»[βιβλίο Στ' τάξης , σ. 26. Σημ. στα επόμενα θα αναφέρεται μόνο η σελ. του βιβλίου.].

2. «Οι δύο πρώτοι αιώνες της Τουρκοκρατίας ήταν οι δυσκολότεροι για τους Χριστιανούς. Οι δημογραφικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές ήταν μεγάλες.[...] Όλα αυτά επηρέασαν αρνητικά τη συνοχή τού ελληνικού πληθυσμού. Τελικά όμως οι υπόδουλοι Έλληνες δεν αφομοιώθηκαν, αφού κατάφεραν να διαφυλάξουν, με τη βοήθεια και της Εκκλησίας, τρία βασικά στοιχεία της εθνικής τους ταυτότητας: τη θρησκεία, τη γλώσσα και την παράδοση..» [σ. 29]

3. «Αν και θεωρητικά οι Οθωμανοί Σουλτάνοι παραχωρούσαν κάποιες ελευθερίες στους «απίστους» υπηκόους τους, στην καθημερινή ζωή οι περιορισμοί ήταν πολλοί, ιδιαίτερα τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας. [...] Οι Χριστιανοί επιβαρύνονταν οικονομικά πολύ περισσότερο από τους Μουσουλμάνους, πληρώνοντας πολλούς τακτικούς φόρους, όπως τον κεφαλικό φόρο, τον φόρο εστίας για τις κατοικίες τους, φόρο για τη χρήση της γης (έγγειος) αλλά και για την αγροτική παραγωγή (δεκάτη). Εκτός από τους τακτικούς, υπήρχαν και έκτακτοι φόροι, καθώς και αγγαρείες. [...] Τα πιο σκληρά όμως μέτρα που αντιμετώπισαν οι Χριστιανοί, ιδιαίτερα τους πρώτους αιώνες της κατάκτησης, ήταν οι σφαγές και οι αιχμαλωσίες, οι εξισλαμισμοί, το παιδομάζωμα καθώς και η εγκατάσταση τουρκικών και άλλων φύλων σε εύφορα εδάφη, με συνέπεια την αναγκαστική μετακίνηση ελληνικών πληθυσμών στο εξωτερικό ή σε απομονωμένα και ορεινά μέρη στο εσωτερικό.» [σ. 33]

Από τα ελάχιστα προλεχθέντα διαπιστώνουμε, ότι κατά την μακραίωνη αυτή δουλεία ο κατακτητής δεν περιορίζεται στην οικειοποίηση εδαφών και οικονομικών αγαθών, καθώς και στην οποιαδήποτε αναγκαστική εκμετάλλευση – καταλήστευση του ανθρώπινου και τού φυσικού κεφαλαίου ή αν θέλετε στην καταναγκαστική εκμετάλλευση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων, αλλά και στον ευτελισμό τής ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ελευθερίας και συνείδησης.

Όμως, δεν προτίθεται να επιμείνω σε γεγονότα που διεκτραγωδούν τα παθήματα των ελλήνων. Θα συνεχίσω, λοιπόν, αναφέροντας τους παράγοντες που συνέβαλαν στην αποτίναξη τού οθωμανικού ζυγού και στην αναγέννηση τού ελληνικού κράτους. Δηλαδή, θα αναφερθώ στους πρωταγωνιστές τού προς απελευθέρωση αγώνα, αλλά και σ' αυτούς που με αποφασιστικό τρόπο συνέβαλαν στην πνευματική σωτηρία, δηλαδή στον προοδευτικό διαφωτισμό των Ελλήνων, στην μη απώλεια της γλώσσας μας και συνολικά τής εθνικής και θρησκευτικής μας συνείδησης.

4. «Πρώτο μέλημα των Ελλήνων μεταναστών στη νέα τους πατρίδα ήταν η ανέγερση ναού, για να τελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και η σύνταξη καταστατικού, για τον τρόπο οργάνωσης της κοινότητάς τους. Στο καταστατικό αναγράφονταν οι σκοποί, η οργάνωση, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μελών της κοινότητας. Με την πάροδο τού χρόνου χτίστηκαν μοναστήρια αλλά και κοινοτικά σχολεία, όπως το Φλαγγινιανό Φροντιστήριο στη Βενετία. Οι Έλληνες μετανάστες φρόντισαν για την έκδοση ελληνικών βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων. [σ.49]

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι μετανάστες, τόσο της πρώτης όσο και της δεύτερης περιόδου λειτούργησαν αμφίδρομα.

5. Οι Δάσκαλοι τού Γένους, δηλαδή «οι μορφωμένοι Έλληνες που κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας συνέβαλαν, με την προφορική διδασκαλία τους ή με τα κείμενά τους, στην καλλιέργεια της ελληνικής παιδείας. Αρκετοί [...] ήταν ή έγιναν αργότερα κληρικοί [...] δίδασκαν σε ναούς, σε σχολεία και σε δημόσιους χώρους. Έγραφαν επίσης επιστολές και άρθρα σε περιοδικά και εφημερίδες είτε ολόκληρα βιβλία, που τα τύπωναν με την υποστήριξη της Εκκλησίας, των Φαναριωτών ηγεμόνων ή φιλομαθών εμπόρων.

Με το έργο τους βοήθησαν στην ίδρυση σχολείων και την τόνωση της ελληνικής παιδείας, στην ιδεολογική προετοιμασία της Μεγάλης Επανάστασης τού 1821 και στην ανάπτυξη τού Φιλελληνισμού στη Δύση.» [σ. 52-53]

«Ανάμεσα στους δασκάλους του Γένους ξεχωρίζουν για τη δράση τους ο λόγιος επαναστάτης Ρήγας Βελεστινλής και ο Αδαμάντιος Κοραής, ένας Έλληνας φιλόλογος φημισμένος ακόμη και στην Ευρώπη.» [σ. 59]

«Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός ανέδειξε μεγάλες μορφές στα ελληνικά γράμματα, όπως ο Φαναριώτης νομικός Δημήτριος Καταρτζής και ο Κερκυραίος κληρικός Ευγένιος Βούλγαρης, που δίδαξε στην Αθωνιάδα Σχολή φιλοσοφία και μαθηματικά. [...]

Ξεχωριστή προσωπικότητα αποτελεί ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, ο οποίος συνδύαζε το πνεύμα τού Νεοελληνικού Διαφωτισμού και της παιδείας με τη θρησκευτική πίστη και την εθνική συνείδηση. Ήταν λόγιος μοναχός τού Αγίου Όρους, ιεροκήρυκας και μάρτυρας. Το κήρυγμά του έβρισκε μεγάλη απήχηση στον υπόδουλο ελληνικό πληθυσμό της υπαίθρου, όπου περιόδευσε για να αναχαιτίσει τους εξισλαμισμούς, ιδρύοντας σχολεία.» [σ.53]

Έτσι η Εθνεγερσία του 1821 δεν επέρχεται γιατί ξαφνικά κατάλαβαν οι Έλληνες ότι πρέπει να επαναστατήσουν, θέτοντας μάλιστα σε κίνδυνο ορισμένοι εξ αυτών τα κεκτημένα, αλλά αντιθέτως:

6. «Στη διάρκεια των τεσσάρων αιώνων της Τουρκοκρατίας έγιναν πολλές εξεγέρσεις των υπόδουλων Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών. Στα κυριότερα επαναστατικά κινήματα περιλαμβάνονται: Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571, κίνημα Μητροπολίτη Λαρίσης Διονύσιου 1600, Ορλωφικά 1770, ναυτικές επιθέσεις Λάμπρου Κατσώνη 1787» [σ.62] για να φτάσουμε σε έναν «επαναστατικό αναβρασμό» στα τέλη τού 18ου αιώνα.

7. «Γύρω στο 1800, οι υπόδουλοι Έλληνες είχαν πια συνειδητοποιήσει πως κάθε πρωτοβουλία για απελευθέρωση έπρεπε να προέλθει από τους ίδιους.» [σ. 63]

«Οι ανυπότακτοι Σουλιώτες πρωταγωνίστησαν σε πολλές επαναστατικές ενέργειες εναντίον των Τούρκων. Πολύ γνωστοί είναι οι αγώνες τους εναντίον του Αλή Πασά των Ιωαννίνων.» [σ. 66]. Όμως το Κούγκι 1803 και το Ζάλογγο σηματοδοτούν το φρόνημα τού Έλληνα και την ταυτότητα τού διαχρονικού μηνύματος.

Στην ειδική ένδειξη του βιβλίου «Οι πηγές αφηγούνται» διαβάζουμε: «Επιστολή των κατοίκων τού Σουλίου στον Αλή Πασά (απόδοση στα νέα ελληνικά). Βεζύρ Αλή Πασά σε χαιρετούμεν. Η πατρίς μας είναι απείρως γλυκυτέρα και από τα πουγκεία σου, και από τους ευτυχείς τόπους, τους οποίους υπόσχεσαι να μας δώσεις. Όθεν ματαίως κοπιάζεις, επειδή η ελευθερία μας δεν πωλείται, ούτ' αγοράζεται σχεδόν με όλους τους θησαυρούς της γης, παρά με το αίμα και θάνατον έως του τελευταίου Σουλιώτου. (Όλοι οι Σουλιώτες μικροί και μεγάλοι). Χριστόφορου Περραιβού, Ιστορία Σύντομος τού Σουλίου και Πάργας, τόμ. 1, Παρίσι 1803, σ. 54».

Για το Ζάλογγο δεν γίνεται κάποια σχετική μνεία, εκτός εάν η σχετική αναφορά διέφυγε τής προσοχής μας.

8. «Η Μεγάλη Επανάσταση τού 1821-1830 αποτελεί την κορυφαία προσπάθεια των Ελλήνων να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα, εσωτερικά και εξωτερικά, η Επανάσταση πέτυχε τελικώς το στόχο της. Μέσα σε σχετικά σύντομο διάστημα, ως το 1830, η Ελλάδα κέρδισε την ανεξαρτησία της έστω και με περιορισμένα σύνορα. Η ελεύθερη εθνική ζωή ξεκίνησε και τέθηκαν νέοι εθνικοί στόχοι.» [σ. 72]

9. Η προετοιμασία του επαναστατικού αγώνα είχε ως εμπνευστές- ιδρυτές τους ευρισκόμενους σε φιλόξενο εκτός υποδούλου Ελλάδος έδαφος, οι οποίοι οργάνωσαν με μυστικότητα την εκδήλωση τού άσβεστου πόθου των σκλαβωμένων Ελλήνων για ελευθερία και παλιγγενεσία.

«Η Φιλική Εταιρεία ιδρύθηκε επτά χρόνια πριν από την έναρξη της Μεγάλης Επανάστασης τού 1821, με σκοπό να συντονίσει τις προσπάθειες των υπόδουλων Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους. Η οργάνωση ιδρύθηκε μυστικά στην Οδησό της Ρωσίας το 1814, από τρεις άσημους εμπόρους, τον Εμμανουήλ Ξάνθο, τον Νικόλαο Σκουφά και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ.[...].

Σ' αυτήν μνήθηκαν πολλοί από τους πρωταγωνιστές του Αγώνα, όπως ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δκαίος ή Παπαφλέσσας, ο πρώην κλέφτης Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, οι οπλαρχηγοί Ιωάννης Φαρμάκης και Γεωργάκης Ολύμπιος και αρκετοί άλλοι. Την οργάνωση βοήθησε αποφασιστικά και ο μεγαλέμπορος Παναγιώτης Σέκερης, που πρόσφερε μεγάλο μέρος της περιουσίας του.» [σ. 75]

10. Στο σημείο αυτό επιτρέψτε μου μια ενδεικτική αναφορά και σε άλλα πρόσωπα από το πάνθεο των ηρώων και των πρωταγωνιστών τού υπέρ τής παλιγγενεσίας αγώνα ή/και σε τόπο και γεγονότα.

Αλέξανδρος Υψηλάντης (Μολδοβλαχία), Παπαφλέσσας, Κολοκοτρώνης (Πελοπόννησος), απελευθέρωση Καλαμάτας, επαναστατική επιτροπή με ηγέτη τον μητροπολίτη Παλαιών Πατρών Γερμανό, απαγχονισμός Οικουμενικού πατριάρχη Γρηγορίου Ε', Αθανάσιος Διάκος και η μάχη στο χάνι τής Γραβιάς στην οποία διακρίθηκε ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, Πανουργιάς, Κριεζής, Μαυροκορδάτος, Ανδρέας Μιαούλης, Παπανικολής, Μπουμπουλίνα, Οικονόμου, Κανάρης, ολοκληρωτική καταστροφή τής Χίου που συγκλόνισε τους χριστιανικούς λαούς τής

Ευρώπης, Γαζής, Μπασδέκης, Παπάς, Καρατάσος, Λογοθέτης, γυναίκες τής Νάουσας μαζί με τα παιδιά τους πέφτουν στον γκρεμό τής Αράπιτσας [σ. 95], άλωση Τριπολιτσάς, Δερβενάκια, Μ. Μπότσαρης, Παπαφλέσσας, Μακρυγιάννης, 2η Πολιορκία και Έξοδος τού Μεσολογγίου, η οποία στάθηκε μια από τις κορυφαίες στιγμές τής ελληνικής Επανάστασης, Διονύσιος Σολωμός, Γκούρας, Καραϊσκάκης. [σ. 62-125]

11. Η ποικίλη προσφορά του φιλελληνισμού δεν μπορεί να μην μνημονευθεί (Σανταρόζα, Κρουγκ, Ουγκώ, Μπάιρον), έχοντας βέβαια κατά νουν το φρόνημα των ηρώων και των αγωνιστών που ενέπνευσε τη δράση τους.[σ.126-129]

Ολοκληρώνω την αναφορά στα χαρακτηριστικά τού αγώνα για την απελευθέρωση και την παλιγγενεσία σημειώνοντας ότι αυτά περιλαμβάνουν και την πολιτική οργάνωση του αγώνα:

i. Οι τοπικοί οργανισμοί, οι εθνοσυνελεύσεις και «Το πρώτο Σύνταγμα της Επανάστασης, περισσότερο γνωστό ως «Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος», το οποίο αρχίζει ως εξής: *«Εν ονόματι της Αγίας και Αδαιρέτου Τριάδος, Το Ελληνικόν Έθνος, το υπό την φρικώδη οθωμανικήν δυναστείαν, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτετον και απαραδειγμάτιστον ζυγόν της τυραννίας, και αποσείσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον δια των νομίμων παραστατών του, εις Εθνικήν συνηγμένων Συνέλευσιν, ενώπιον Θεού και ανθρώπων, την Πολιτικήν αυτού Ύπαρξιν και Ανεξαρτησίαν.Εν Επιδαύρω την α΄ Ιανουαρίου έτει ,αωκβ΄ και Α΄ της Ανεξαρτησίας».* [σ. 134].

ii. Η εκλογή και η δολοφονία του πρώτου κυβερνήτη τής Ελλάδος Ιω. Καποδίστρια. [σ.138-139]

iii. Τα μέχρι την υπογραφή του πρωτοκόλλου τού Λονδίνου το 1830, *«με το οποίο η Ελλάδα αποκτούσε την ανεξαρτησία της».* [σ. 142].

Κλείνοντας εδώ την αναφορά στις συνιστώσες τού αγώνα για απελευθέρωση και παλιγγενεσία, θα καταθέσω ορισμένες σκέψεις ή παρατηρήσεις:

- Η Επανάσταση του 1821 «είναι γεμάτη από στιγμές ηρωισμού και αυτοθυσίας. Κατά τη διάρκειά της αναδείχθηκαν σπουδαίοι ήρωες της ελληνικής Ιστορίας» [σ. 146].

- Τα ιδανικά και τα ιδεώδη, τα οποία ενέπνεαν τον κάθε ήρωα και τον κάθε αγωνιστή στην προς την θυσία πορεία και γενικά σε οποιαδήποτε ατομική ή συμμετοχική ενέργεια, είχαν ως αφετηρία την αγάπη για την Ελλάδα. Διότι δεν ικανοποιούσαν καμία προσωπική- /ατομική προσδοκία αλλά το υπερατομικό σήμερα

και αύριο τής βιολογικής και πνευματικής υπόστασης τού έθνους.

-Η επιλογή αυτή δεν αφορούσε σε φύλο, σε επίπεδο οικονομικό ή κοινωνικό, σε ορισμένες ομάδες· δεν αφορούσε σε οργανωμένο και έμπειρο στρατό με στόχο την υποδούλωση, εκμετάλλευση και εξαθλίωση άλλου λαού.

- Ο Οθωμανός κατακτητής απέβλεπε στην ομογενοποίηση των υποδούλων Ελλήνων, χρησιμοποιώντας ως μέσο ή λάβαρο αυτής τής προσπάθειας την θρησκεία του.

- Οι Έλληνες υποτάχθηκαν για τα γνωστά αίτια στον Οθωμανικό ζυγό, αλλά δεν υποτάχθηκαν ο πατριωτισμός, το εθνικό φρόνημα, η πίστη στην χριστιανική διδασκαλία, ο αλληλέγγυος αγώνας, ο αλτρουισμός, ο οικουμενικός ελληνισμός.

- Παρά το γεγονός ότι η όλη συγκυρία και οι ποικίλες προκλήσεις -για διαφορετικές έως και αντίθετες ενέργειες από αυτές των ηρώων, των αγωνιστών και των συναγωνιστών- έρχονταν στην καθημερινότητα για να κάμψουν τους Έλληνες συνολικά, αυτό δεν επετεύχθη.

- Διότι όλοι όσοι προαναφέραμε εργάζονταν με φως που, θεωρητικά, έπαιρναν από δύο μόνο παρόχους, τον εθνικό και τον θρησκευτικό, αλλά ουσιαστικά ή -επιτρέψτε μου την έκφραση- πρακτικά από έναν. Οι δύο αυτοί πάροχοι διένειμαν το ίδιο συνεχές ρεύμα από μία πηγή παραγωγής, η οποία στην προμετωπίδα της δήλωνε την ταυτότητά της με τον ευρύ τίτλο: Αγώνας και Θυσία για ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ και υπότιτλο: με ελληνική γλώσσα, με χριστιανική θρησκεία, με ελληνικό πολιισμό.

- Αυτή ακριβώς την θυσία για την διαφύλαξη των ιερών και των οσίων τού έθνους αναγνωρίζουμε και τιμούμε εδώ σήμερα, καθοσον μάλιστα η τιμή αυτή καλύπτει το ταυτόσημο μήνυμα των δύο εορτών. Ένα μήνυμα που έχει ως κοινό παρονομαστή των ενεργειών τού ανθρώπου το περί ισότητας και αγάπης ανθρωποκεντρικό κήρυγμα, όχι βέβαια με χαρακτήρα απολογητικό ή ανταγωνιστικό αλλά σωτηριολογικό και αγιαστικό. Ένα μήνυμα που σήμερα εκφράζεται με την μέσω τής θυσίας Πνευματική και Φιλανθρωπική Διακονία, που δεν αντιπαρά τίθεται στην ανύπαρκτη πλέον κοινωνική πρόνοια, την φαρισαϊκή ελεημοσύνη και την συμφεροντολογική χορηγία, αλλά αποτελεί έναν άλλο τρόπο ζωής.

- Αυτός ο τρόπος ζωής τού ανθρώπου δεν υποχρεώνει τον άλλο άνθρωπο σε οποιαδήποτε μορφή δουλείας, αλλά υπηρετεί τόσο την πνευματική ελευθερία, την οποία εξήγγειλλε ο Ευαγγελισμός τής Παναγίας Θεοτόκου και εξαγόρασε η θυσία τού Θεανθρώπου, όσο και την σωματική ελευθερία, την οποία καθαγίασε η θυσία των αγωνισθέντων για την αποτίναξη τού Οθωμανικού ζυγού και την παλιγγενεσία.

Θα ήταν λοιπόν, τουλάχιστον, παράδοξο εάν δεν συνεορτάζονταν οι δύο αυτές επέτειοι, η σημαία των οποίων είναι ο σταυρός που πρέπει να φέρει κάθε άνθρωπος για την σωτηρία τόσο την ατομική όσο και την υπερατομική, δηλαδή του συνόλου τής κοινωνίας των ανθρώπων.

Έπειτα απ' αυτά μπορούμε νομίζω να δεχτούμε ότι το μήνυμα, το οποίο εκπέμπει ο αυριανός συνεορτασμός, δηλώνει ότι :

- Και τα δύο συνεορταζόμενα γεγονότα ευαγγελίζονται την επελθούσα σωτηρία αυτοτελώς και συνδυαστικά, καθόσον μάλιστα το πρώτο γεγονός, δηλαδή η σωτηρία από την αμαρτία αποτελεί και αξιακή αφετηρία για το δεύτερο αυτό τής απαλλαγής από την δουλεία.

- Η σωτηρία δεν επέρχεται αφ' εαυτής, αλλά συντελείται με την θυσία τού ενός για τον Άλλον-ους.

- Η διαφορά στις δυο μορφές θυσίας έγκειται στο ότι η πρώτη προσφέρεται από τον Θεάνθρωπο και η δεύτερη από τους ήρωες και τους αγωνιστές.

- Η θυσία και για τις δυο μορφές σωτηρίας έχει ταυτόσημο σκοπό, την επικράτηση τής δικαιοσύνης.

ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΡΟΕΛΘΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

- Η οφειλή των ωφελουμένων από τα αποτελέσματα τής θυσίας δεν μπορεί να αποδίδεται με μια ετήσια επετειακή εκδήλωση, αλλά θα πρέπει να προκύπτει μόνο από έμπρακτες αποδοχές, όπως οι ακόλουθες:

(i) Να αυτοπροσδιορίζεται με την συνεχή πραξιακή της διάσταση, όπως αυτοπροσδιορίστηκε κατά την πορεία του ο αγώνας αποτίναξης τού οθωμανικού ζυγού και να μην διεκδικεί την αποκλειστικότητα έκφρασής της.

(ii) Να αναγνωρίζει ότι η θυσία αποτελεί προσφορά, η οποία συνίσταται στο κληροδότημα που άφησαν στο έθνος όσοι έλληνες θυσιάστηκαν, προκειμένου το κληροδότημα αυτό μετά το τέλος τού αγώνα να χρησιμοποιείται ανεμπόδιστως από τους διασωθέντες, από τα παιδιά τους και από τις επόμενες γενιές. Δηλαδή να χρησιμεύει ως παρακαταθήκη αξιών για το εκάστοτε σήμερα και ως καταπίστευμα για το εκάστοτε αύριο.

(iii) Να έχει συνεχώς κατά νουν, ότι όσα προαναφέρθηκαν μπορούν να έχουν διαρκή ισχύ υπό έναν απaráβατο όρο, η μη τήρηση τού οποίου τα καθιστά αυτομάτως και συνολικά άκυρα. Συγκεκριμένα, στη Βίβλο τής Δωρεάς, η οποία είναι υπογεγραμμένη όχι με μελάνι αλλά με αίμα των θυσιασθέντων και η οποία, ευτυχώς, φυλάσσεται στο υποθηκοφυλακείο τής εθνικής μας Ιστορίας υπάρχει ο εξής δεσμευτικός-ανελαστικός όρος: «Μη δώτε το άγιον τοις κυσί μηδέ βάλητε

τους μαργαρίτας υμών έμπροσθεν των χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αυτούς εν τοις ποσίν αυτών και στραφέντες ρήξωσιν υμάς.» (Ματθ. ζ' 6). [Λοιπόν μη δώσετε τα άγια τής πίστεως στους σκύλους και μη βάλετε εμπρός στους χοίρους τα πολύτιμα μαργαριτάρια τής χριστιανικής αληθείας. Διότι υπάρχει κίνδυνος μεγάλος να τα καταπατήσουν με τα πόδια τους και να στραφούν εναντίον σας, δια να σας κατασπαράξουν η κατά κάποιον άλλον τρόπον να σας βλάψουν.

Και άγια για τους έλληνες αποτελούν όσα ευαγγελίζονται οι δυο εορτασμοί και συγκροτεί ο συνεορτασμός, ο οποίος και προσδιορίζει την ταυτότητά τους.

Εάν δώσουμε τα άγια τής πίστεως στους σκύλους και βάλουμε εμπρός στους χοίρους τα πολύτιμα μαργαριτάρια τότε, αφενός μεν, αποποιούμεθα την κληρονομιά των θυσιασθέντων αγωνιστών, προσβάλλοντάς τους έτσι με τρόπον ανήκεστο, και αφετέρου, επαναλαμβάνουμε τα όσα οδηγούν σε κάθε μορφής δουλείας.

(iv) Η αξία τού δεσμευτικού όρου που προαναφέραμε είναι δισδιάστατη. Διότι μας δίνει την δυνατότητα, αφενός μεν, να μπορούμε να ζούμε ελευθέρως χαίροντες για τις πνευματικές αξίες, αλλά κυρίως για τα υλικά αγαθά που μας επιτρέπουν οι αξίες αυτές να απολαμβάνουμε, και, αφετέρου, να συμπεριφερόμαστε τιμίως εκπληρώνοντας και εμείς με την σειρά μας τις υποχρεώσεις μας. Δηλαδή, να παραδώσουμε στο αύριο -ως οφείλουμε- την παρακαταθήκη ακεραία και μάλιστα αλληλεγγύως και εις ολόκληρον και όχι έχοντάς την απισχνάνει ή δαπανήσει ως άσωτοι υιοί.

(v) Τι σημαίνει αυτό στην πράξη; Σημαίνει όχι αποδίδοντες το μέρος που έκαστος δαπάνησε, αλλά ούτε καν εφαρμόζοντες επιμερισμό τής οφειλής, ώστε να καταβάλλει έκαστος ισομερώς ό, τι τού αναλογεί. Επίσης το ακέραιο, ως προς τα υλικά αγαθά, δεν επιτρέπει το διευρυμένο, γιατί αυτό θα σήμαινε ότι κάτι θα πρέπει να αφαιρεθεί από τους άλλους.

(vi) Η προδοσία και η προσωπική υποτέλεια για ατομικό όφελος και ως εκ τούτου η δουλεία τού Άλλου δεν πρέπει να επιζητεί την εν καιρώ αντεκδίκηση, διότι αμφοτέροι θα ζημιωθούν και ο ωφελούμενος θα είναι ένας τρίτος.

(vii) Από την άλλη πλευρά οι ενδογενείς και εξωγενείς «αρρυθμίες» ή «επιδιώξεις» που λειτούργησαν αυτοτελώς ή/και συνδυαστικά κατά την προσπάθεια αναγέννησης τού ελληνικού κράτους δεν πρέπει να αποτελούν διαρκές πρόσταγμα προς αιτιολόγηση τής παρανομίας και τής παραβατικότητας, αλλά να είναι μηνύματα για επιφυλακή και σώφρονα λογισμό.

(viii) Εάν λοιπόν δεν γνωρίζουμε από την εμπειρία τού παρελθόντος τι βλάπτει και

τι ωφελεί, εάν δεν γνωρίζουμε τι πού και γιατί οφείλουμε, δεν φερόμαστε απλώς εγωιστικά -ως εάν να προερχόμαστε από παρθενογένεση-, αλλά προδίδουμε αυτούς από τους οποίους προερχόμαστε. Και μάλιστα η στάση αυτή αποτελεί εσχάτη προδοσία, αφού το δέντρο, που έχουν ποτίσει με το αίμα τους και τού οποίου τους καρπούς δεν απήλαυσαν οι ίδιοι αλλά οι επερχόμενοι, είτε αφήνεται απότιστο, ξεραίνεται και καταπίπτει [δρυός πεσούσης...] είτε κόπτεται για να πωληθεί για καυσόξυλα και έτσι το αύριο να βρει την έρημη γη που άφησε το σημερινό χθες.

(ix) Το νέο μήνυμα ότι μία είναι η αξία, το υλικό κέρδος, είναι ένας «άγγελος κακών», σχεδόν για όλους. Διότι η μακροοικονομία, ως παγκοσμιοποιημένη στόχευσή του, χρησιμοποιεί την «τεχνική» τής μεν ομογενοποίησης των προϊόντων και στην ομογενοποίηση τού πληθυσμού τής γης, τής δε μεταλλαγής τους και στην μεταλλαγή των αξιών.

(x) Ούτως εχόντων των πραγμάτων οδηγούμεθα σε εθελούσια δουλεία και έτσι παραιτούμεθα από το συνυπεύθυνο τής απομάκρυνσης τού ανθρώπου από διαχρονικά ιδεώδη, όπως αυτό τής θυσίας τού ανθρώπου για τον άνθρωπο σύμφωνα με το πρότυπο τής θυσίας τού Θεανθρώπου.

ΕΥΧΗ

Ως υπηρέτης τής Ανθρωπαγωγικής δεν μπορώ να μην προσβλέπω στον ρόλο τού εκπαιδευμένου εκπαιδευτικού κάθε ειδικότητας, ο οποίος αγωνίζεται όχι απλώς για τη «μετάδοση» τού περιεχομένου ενός γνωστικού αντικειμένου αλλά και για την κάλυψη -μέσω τής ενημέρωσης, τής αναζήτησης και τής προβολής παραδειγμάτων- θεμελιωδών αναγκών των νέων ανθρώπων που αφορούν στην ανάπτυξη όλων των πτυχών τής προσωπικότητάς τους και στην πολύπλευρη ενίσχυσή τους για να είναι σε θέση να απορρίπτουν το αρνητικό παράδειγμα.

Μια τέτοια προσπάθεια οφείλει να αποβλέπει στην εκ μέρους των νέων κατανόηση των όρων και των παραμέτρων που συναποτελούν θεμελιώδεις κοινωνικές συνιστώσες, όπως: π.χ., σύστημα αξιών, ανθρώπινα δικαιώματα, περιβάλλον, κατάργηση τής διάκρισης και τής διαφοράς (λόγω φυλετικής καταγωγής, αναπηρίας, οικονομικής κατάστασης και άλλων χαρακτηριστικών τού ανθρωπίνου γένους).

Η Παιδεία δίνει τη δυνατότητα στους νέους ανθρώπους να προετοιμάζονται κατάλληλα στοχεύοντας στην κάλυψη των αναγκών τής αγοράς εργασίας, δηλαδή να επιλέγουν «ελεύθερα» το επάγγελμα στο οποίο θα καταρτιστούν, προκειμένου -μέσω αυτού- να ενταχθούν ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι με δημοκρατικό τρόπο και σε κάθε περίπτωση αναλαμβάνοντας την ευθύνη των πράξεων τους.

Όμως, όπως προκύπτει εκ τού αποτελέσματος, η ελευθερία αυτή είναι δεσμευμένη από τις υποχρεωτικές «διεξόδους» που δημιουργεί και τους όρους που επιβάλλει η αγορά εργασίας, την οποία διέπει η θεμελιώδης οικονομική αρχή ελαχιστοποίησης τού κόστους και μεγιστοποίησης τού κέρδους. Αλλά όλοι δεν μπορούν να κερδίζουν. Οπότε, εξ αιτίας ποικίλων μεθοδεύσεων, κάποιοι πρέπει είτε να χάνουν - άμεσα ή έμμεσα- ένα μέρος ή το όλον αυτού που κατέχουν ή δικαιούνται είτε να μεταναστεύουν.

Ας ευχηθούμε η νέα φυγή τού τεράστιου δυναμικού των ελλήνων νέων να τους καταξιώσει, ώστε να λειτουργήσουν ως οι έλληνες των παροικιών και, έτσι, να συμβάλλουν στη επαναφορά διαχρονικών αξιών, να συνεργήσουν στην ίδρυση συνεργατικών ή συνεταιριστικών ομάδων παραγωγής και να συμβάλουν στην οικονομική αναγέννηση τής χώρας μας, έχοντας πάντα υπόψη ότι τα προσόντα που απέκτησαν σ' αυτή την πατρίδα τα απέκτησαν με τη συμβολή τριών δυνάμεων: των γονέων τους, τού κράτους με τους δασκάλους του και της θέλησης των ιδίων.

Κύριε πρόεδρε, ευσεβείς πατέρες, αξιότιμες κυρίες, αξιότιμοι κύριοι

Σε τρία χρόνια από σήμερα συμπληρώνονται ακριβώς δύο αιώνες από την επίσημη έναρξη τής επανάστασης τού 1821. Η Ειδική Συνοδική Επιτροπή Πολιτιστικής Ταυτότητας έχει προγραμματίσει και πραγματοποιεί μια σειρά συνεδρίων (10 τον αριθμό) για τη 200η επέτειο τής Ελληνικής Επανάστασης τού '21. Πέρυσι πραγματοποιήθηκε το Στ' Συνέδριο και υπολείπονται 4. Στα πρακτικά τού Ε' Συνεδρίου η τελευταία εισήγηση (Γ. Πουκαμισάς) κλείνει με τις εξής δύο στροφές από τον Ύμνο στην Ελευθερία τού Δ. Σολωμού:

Μοναχή το δρόμο επήρες,

Εξανάλθες μοναχή
Δεν είν' εύκολες οι θύρες,
Εάν η χρεία τες κουρταλή.

Μην ειπούν στο στοχασμό τους
Τα ξένα έθνη αληθινά:
Εάν μισούνται ανάμεσό τους
Δεν τους πρέπει ελευθεριά.

Απευχόμενος ένα τέτοιο ενδεχόμενο και ευχόμενος την ακύρωση των τελευταίων στίχων στο διηνεκές, θα ήθελα πρώτον να σας ευχαριστήσω και πάλι γιατί προσήλθατε να συνεορτάσουμε την Εθνική μας Επέτειο και δεύτερον -θεωρώντας ότι εκφράζω και την δική σας επιθυμία - να κλείσω την ομιλία μου με την απαγγελία τού Εθνικού μας Ύμνου, δηλαδή των δύο πρώτων στροφών τού ποιήματος τού εθνικού μας ποιητή:

Σε γνωρίζω από την κόψι
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζω από την όψι,
που με βιά μετράει την γη.

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!